

Barnkonventionen – barnens egen lag

Nästan alla stater i världen har bundit sig till FN:s barnkonvention.

Därigenom har nästan hela världen ett gemensamt dokument som synliggör barns och ungdomars rättigheter

Under det internationella barnåret 1979 väcktes idén om en konvention om barnets rättigheter. Under de kommande tio åren bearbetades flera förslag innan FN:s generalförsamling den 20 november 1989 antog dokumentet. Den 2 september 1990 skrev Sverige under FN:s barnkonvention.

Det är det enskilda barnet, varje omyndig människa under 18 år, som står i centrum för konventionen. I konventionen fastslås barnets människovärde som en juridisk rättighet. Enligt konventionen, som är mycket tydlig, får inte något barn i världen diskrimineras. Barnet får inte heller diskrimineras på grund av sina föräldrars eller vårdnadshavares ställning, ras, religion eller politiska uppfattning.

Den talar också om barnets mänskliga rättigheter; socialt, kulturellt, politiskt och ekonomiskt. Konventionen är universell, det vill säga den ska inte bara gälla i alla stater utan också inom alla kulturer, religioner och sociala grupper.

Konventionen innehåller sammanlagt 54 artiklar. Artikel 3 och 4 kan sägas vara portalparagrafer. I artikel 3 står det bland annat att barnets bästa alltid skall vara det viktigaste. Ett mål som är överordnat alla andra och som alla de länder som skrivit under konventionen skall anstränga sig för att uppnå. Vid alla åtgärder som rör barn, exempelvis i domstolar, i socialtjänst eller i sjukvården, ”skall barnets bästa komma i främsta rummet” Barnets rättigheter skall tillvaratas till det yttersta utifrån staternas tillgängliga resurser. Dessutom skall staterna söka samarbete med andra länder för att nå det målet.

Barnkonventionen är i juridisk mening ingen riktig lag. Det går int att döma i enlighet med konventionen. Men i Sverige skall lagstiftningen överensstämja med konventionen och i Norge har man faktiskt infört konventionen som lag. Verdandi har i Sverige, liksom miljöpartiet och vänsterpartiet, krävt att barnkonventionen skall antas som lag och inkorporeras i svensk lagstiftning.

FN har en speciell kommitté: ”Kommittén för barnets rättigheter” som granskar hur världens länder uppfyller konventionen. De stater där landets parlament har antagit (ratificerat) den, skall vart femte år rapportera till kommittén om hur man efterlever barnkonventionen i det egna landet. Kommitténs tio experter följer sedan noga ländernas förhållanden och utfärdar olika rekommendationer.

För att barnkonventionen ska kunna verka i samhället har vi i Sverige skapat en myndighet, Barnombudsmannen, BO. Barnombudsmannen ska utifrån barnkonventionen informera om barns och ungas rättigheter och se till att de efterlevs. Chefen för myndigheten heter idag Lena Nyberg och är tillsatt på sex år.

Känner då alla i Sverige till barnkonventionen? Nej, så är det nog inte, men många vet att det finns en ”barnens lag”. Under de år som barnkonventionen har funnits har medvetenheten om ”lagen” sipprat in i mångas medvetanden. Trafikplanering betraktas idag till exempel även utifrån ett barnperspektiv.

Bland länsstyrelserna, som ansvarar för övergripande planering och tillsyn inom respektive län, finns flera goda exempel på hur man lyfter fram information om barnkonventionen och hur man inom olika delområden direkt visar hur konventionen griper in i barnens vardag. Tyvärr gäller inte detta alla myndigheter.

Av 88 myndigheter som 2003 tillfrågades av Barnombudsmannen var det endast 27 som hade informerat personalen, eller som hade genomfört utbildningar om konventionen. BO konstaterar torrt i förordet till boken ”Mer plats för mindre medborgare” att ”arbetet inte har utvecklats i den takt som man skulle

kunna önska” och att ”Barnombudsmannen dessvärre kan konstatera att flera av de myndigheter som inte anser att barnkonventionen är relevant för dem har ansvar för verksamheter som har stor betydelse för barn och unga”.

Myndigheterna, det vill säga regeringens förlängda arm, får därmed uppseendeväckande nog dela plats med kommunerna i skamvrån. För regeringens vackra skrivningar om barnkonventionen har i den kommunala verkligheten ofta fallit platt till marken. Kunskapen om, och viljan att arbeta i enlighet med, barnkonventionen har varit låg.

En svängning syns dock successivt ha kommit till stånd och orsaken till detta kan vara BO:s arbete för att utarbeta metoder att arbeta med konventionen. I BO:s undersökning uppgav 69 procent av kommunerna att de hade diskuterat barnkonventionen i fullmäktige eller i kommunstyrelse, och 64 procent hade fattat beslut om konventionen och dess tillämpning. 46 kommuner (av 173) uppgav att de skulle ta fram en handlingsplan med utgångspunkt i konventionen och 24 arbetade med att ta fram en barn- och ungdomspolicy.

På det kommunala planet finns det mycket att ta tag i. Den åtgärd som FN:s barnrättskommitté rekommenderar, att göra barnkonsekvensanalyser, det vill säga en förhandsprövning av hur ett beslut påverkar de barn som beslutet gäller, tillämpas endast i en femtedel av kommunerna och då gäller det bara i ”vissa verksamheter”. Granskar man hur många av kommunerna som genomgående använder barnkonsekvensanalyser är det bara sex procent!

Det syns som om viljan att göra snygga dokument och skrivningar är betydligt större än viljan att förändra. Kanske är den enda möjligheten att ge makten åt de unga och låta dem bestämma över vad skattepengarna ska användas till.

Hur äldrevården ska bedrivas, var bostäder ska byggas och trafikleder dras. Kanske är det först då, när vi vuxna hamnar i det läge barn ofta befinner sig i, en känsla av maktlöshet, som vi skulle kunna tänkas kräva snabba åtgärder.

